

præsentatio. Ideo in ipsamet actione passiva distinguendum est, an sumatur ut alliciens affectum, an ut determinans et quasi specificans actionem, seu formam per eam inductam; nam sub priori ratione pertinebit ad causalitatem finis, sub posteriori ad rationem exemplaris.

4. Et propter hanc causam probabilissimum existimo propriam causalitatem exemplarem, distinctam a finali, per se reperiri in interno conceptu formaliter exprimente et repræsentante rem arte efficiendam; nam, licet per actionem intendatur conformitas cum illo conceptu sic repræsentante, non tamen intenditur ut finis actionis, formaliter loquendo de conformitate, sed intenditur ipsa forma in qua est conformitas; ipsa vero conformitas solum attenditur ut commensuratio quædam, et quasi regula formæ inducendæ. At vero in exemplari externo distinctione opus est, nam illud magis induit rationem finis, maxime quando per se intenditur ejus repræsentatio, propter ejus honorem, aut aliquid simile; aliquando vero etiam habet solam rationem mensuræ et non finis, ut quando artifex exterius conficit parvum idolum totius ædificii; tunc enim intendit conformitatem ad illud, non tanquam finem, sed tanquam regulationem, ut sic dicam.

5. Et simili modo videtur satis probabiliter dici posse (distinguendo in Deo secundum rationem ideas intellectuales, prout a nobis sunt explicatæ sectione præcedenti, et essentiam divinam ut participabilem in esse et in perfectionibus essendi a creaturis), sub priori ratione habere propriam causalitatem exemplarem, et ut sic intendi conformitatem creaturarum ad ideas, non secundum habitudinem earum ad finem, sed ad mensuram et regulam; sub posteriori autem ratione habere essentiam divinam rationem finis, et sic etiam intendi similitudinem creaturarum ad Deum, ut ad suum finem. Nam sub priori ratione intenditur ut creatura talis sit, qualis repræsentatur in idea; sub hac vero posteriori intenditur ut ipsa repræsentet divinum esse et divinam perfectionem quantum potest; et ideo posterior habitudo non est ad Deum ut ad exemplar, sed ut ad finem.

6. Tandem hinc censeo convenientissime dici, in actionibus et effectibus Dei, ut sunt ab ipso, nihil extra eum exercere posse causalitatem exemplarem proprie sumptam, sed ipsum esse singulare exemplar omnium sua-

rum actionum et effectuum, quia nihil extra ipsum potest esse regula et mensura actionum ejus, ut ab eo sunt. Unde si aliquando dicitur aliquid creatum, esse exemplar alterius, ut Christus, in quantum homo, dicitur exemplar justorum hominum, vel intelligendum est late de exemplari quasi materialiter, prout induit rationem finis proximi; sic enim potest dici Christus exemplar, quia in ejus honorem alii justi efficiuntur similes illi. Vel exponendum est respectu causarum secundarum; quo etiam modo Christus dici potest exemplar hominum, quia propositus illis est ut in illum tanquam in exemplar respiciant, quod imitentur.

Proponitur sententia reducens exemplar ad causam formalem.

7. Omissis ergo causa materiali et finali, de aliis duabus est controversia inter auctores. Multi enim revocant exemplar ad genus causæ formalis, crediturque esse opinio Aristotelis, qui numerando causas, simul cum formali exemplarem nominavit. Et hanc opinionem tenet Albertus, in 1, dist. 20, art. 1; Cajet., 1 p., q. 6, art. 3, in fine, et q. 44, a. 3; Thom. de Argent., in 1, dist. 45, art. 2. Sumitur ex Durando ibi, quæst. 2, quatenus negat exemplar pertinere ad genus causæ efficientis. Idem tenet Ægid., proposit. 37 de Eucharistia. Hi auctores supponunt exemplar concurrere solum ut objectum cognitum, ad cujus imitationem agens aliquid operatur; et ideo non putant posse habere efficientiam, et hinc concludunt habere formalem causalitatem extrinsecam, quæ in hoc solum consistit, quod per imitationem passivam concurrat ad dandam similem formam et speciem effectui. Imo sunt qui censent exemplar non reduci ad genus causæ formalis intrinsecum, sed constituere per se et directe novum genus causæ formalis extrinsecæ; quod sentit Henr., Quodl. 9, q. 2, quem nonnulli moderni sequuntur. Et quidem, supposita priori parte, satis consequenter loquuntur; nam licet, exemplar in nomine conveniat cum forma, ut ipsum nomen ideæ præ se fert, et supra ex Augustino notavimus, tamen in causando habet longe diversam rationem. Nam forma informans est intrinseca, et pars essentialis compositi; exemplar autem est forma extrinseca; unde ex hac parte magis inter se differunt quam materia et forma, et non minus quam forma efficiens et forma facta, nam etiam forma efficiens est forma, et est causa extrinseca, cu-

jus participatio est forma informans ab ea procedens; ergo si exemplar est causa formalis extrinseca, tam constituit novum genus causæ sicut forma efficiens.

Præfertur sententia, exemplar ad causam efficientem revocans.

8. Mihi tamen magis probatur sententia eorum qui negant exemplarem causam constituere proprium genus causæ, sed illam pertinere dicunt ad causam efficientem. Quam tenent Alensis, 1 p., q. 23, memb. 4, a. 1; Bonavent., in 3, dist. 41, art. 1, q. 3; Scotus, in 1, dist. 2, q. 2, et dist. 36, art. 1; et ibi Hervæus, q. 1. Et primo probatur hæc opinio ex mente Aristotelis, cui opposita sententia videtur modeste contradicere, quia constituit quintum genus causæ distinctum ab his quæ Aristoteles numeravit. Nam, licet exemplar nomine formæ appellent, tamen revera est causa non minus diversa a forma informante, quam sit forma efficiens, ut explicando ipsamet sententiam declaravimus, illaque convenientia cum forma vix est plus quam in nomine, nam ratio est longe diversa, cum altera sit forma essentialiter et intrinsece constituens rem; alio vero modo solum dicatur forma, quia extrinsece repræsentat aut movet ad faciendum aliquid sibi simile. Unde Aristoteles non in hoc sensu exemplar cum forma numeravit, sed vel quia ideæ nomen, quo utitur, idem significat generatim quod forma, vel quia (prout ipse refert) Plato ita ponebat ideas formas exemplares, ut in eis constitueret rerum essentias et species. Adde quod Aristoteles semper numerat inter causas efficientes ipsam artem, sub qua exemplar comprehendit; unde in 7 Metaphysicor., dixit sanitatem extra fieri efficienter a sanitate quæ est in mente, id est, ab exemplari sanitatis.

9. Secundo, videtur illa sententia fundata in falso principio, scilicet, quod exemplar sit res aliqua objective et directe cognita, ita ut in illa per se primo consistat ratio causæ exemplaris; nam hoc falsum esse ex dictis præcedente sectione constare potest. Et declaratur præterea in hunc modum, nam in artifice creato non est per se necessarium tale exemplar; illud enim, quod humani artifices solent exterius sibi effingere, solum est admniculum quoddam, quod juvet ad rem interiorius concipiendam, et memoriam conservandam; unde si absque tali objecto sensibili possent exacte domum faciendam concipere, et interiorius præsentem habere, non indigerent

illo extrinseco exemplari. Rursus neque etiam interiorius est per se necessarium aliquod objectum distinctum ab effectu artefaciendo; nam, licet in hominibus regulariter ita contingat, tamen (ut supra argumentati sumus) et illa distinctio est quasi per accidens, quia artifex non intendit effectum, nisi quatenus est omnino idem, et in eo quod est diversum non procedit ex causalitate exemplari. Et præterea id non est universale in artifice creato ut sic; Angeli enim etiam possunt facere res artificiales, et non oportet ut eas confuse concipiant, sed distincte, et easdem numero quas affingunt. Et Christus Dominus in quantum homo, si aliquid artefactum operari voluisset, ad nullum aliud objectum respiceret nisi ad ipsummet in individuo distincte cognitum, quod esset facturus. Non est ergo per se hæc causalitas ab objecto distincto, neque etiam potest esse ab eodem numero, ut in superiori sectione ostensum est, et a fortiori probari idem potest de ideis divinis ex superius dictis: ergo non consistit hæc causalitas in illa veluti informatione extrinseca, quæ est quasi per comparisonem et imitationem unius formæ ad aliam.

10. Adde præterea, etiam quando intervenit extrinsecum exemplar distinctum, nihil per se efficere circa effectum artis, quod possit habere propriam rationem causalitatis realis, et vere ac per se dici possit causalitas formalis. Nam si loquamur de sensibili exemplari, illud primo ac per se movet ad sui notitiam, et in eo genere concurrat efficienter tanquam objectum motivum. Deinde potest mediate movere ad concipiendam vel efficiendam aliam rem similem, vel proportionalem, et quoad hoc etiam comparatur per modum finis, vel efficientis remote, et fere per accidens. Nam si res attente consideretur, per se solum movet ad sui conceptionem, ex qua intellectus aliam rem similem fabricatur, seu concipit, et per voluntatem intendit illam efficere; quod si ipsam voluntatem tale objectum moveat, ut quando imago, quæ placet, movet ad faciendam aliam similem, hæc motio ad finem pertinet, non ad exemplar. Nulla ergo causalitas ibi intervenit, quæ mereatur nomen causalitatis formalis. Præterea vel illa causalitas est circa conceptionem intellectus, et hoc non, quia respectu illius potius est efficientia objectiva, ut dictum est; vel est circa rem artefactam, et hoc etiam non, tum quia respectu illius valde remote se habet tale exemplar, proxime enim non

regulatur artificiatum, nisi juxta conceptionem mentis; tum etiam quia (seclusa causalitate finis) quod artifex intendat assimilare effectum extrinseco objecto, solum est habitudo vel denominatio extrinseca proveniens ab actu voluntatis ejus, et non addit effectui essentiali dependentiam ab alio objecto, quæ ad genus causæ formalis pertineat; imo neque ad ullum genus causæ per se, nisi fortasse, ut dixi, talis representatio vel similitudo sub ratione finis intendatur. Artifex enim per se solum intendit talem formam inducere in suum effectum, ad quod per se solum indiget propria conceptione illius formæ; quod vero hæc forma assimiletur alteri extrinsecæ, per accidens est ad causalitatem artis ut sic; ergo et ad causalitatem exemplaris. Atque hæc ratio probat de cognitione cujuscumque alterius objecti creati, sive particulari, sive universali seu confusa.

11. In Deo vero potest videri intercedere specialis ratio, quia Deus non cognoscit creaturas a se faciendas nisi in essentia, et per essentiam suam; et hoc est illi per se. Sed nihilominus, quamvis nostro modo intelligendi essentia sit veluti medium ad cognoscendas creaturas, tamen in ordine ad operationem ad extra Deus per se non operatur ut cognoscens præcise suam essentiam, sed ut cognoscens creaturas ipsas, quas est producturus; et ideo ille ordo secundum rationem, qui est per se inter essentiam ut cognitam, et creaturas ut cognitatas, scilicet, quod essentia est ratio cognoscendi creaturas, respectu causalitatis exemplaris creaturarum est remotus et per accidens; ergo ratione illius non potest essentia ut cognita dici causa formalis extrinseca creaturarum. Unde si verum esset, quod multi opinantur, essentiam divinam non esse rationem cognoscendi creaturas ut medium seu ut objectum cognitum, sed solum ut speculum, seu tanquam speciem intelligibilem eminentissimam, quod ad causalitatem exemplarem attinet, nihil referret, nam æque bene posset Deus sua arte increata producere creaturas, quales concepit; ergo quod illa cognitio creaturarum secundum rationem intelligatur a nobis orta ex cognitione essentiae, ut causæ eminenter continentis creaturas, est remotum quid, et quasi per accidens ad causalitatem exemplarem. Maxime cum superius ostensum sit, non posse essentiam ut cognitam præcise absque creaturis formaliter cognitatis, veram rationem exemplaris habere, neque etiam possit inter cognitionem essentiae

præcise et cognitionem creaturarum in essentia alia cognitio quasi media intelligi, quæ dicatur cognitio essentiae ut participabilis a creaturis, quia, ut supra etiam dicebam, hoc nihil aliud est quam cognoscere creaturas ut participativas essentiae (ut sic dicam). Superest igitur ut propria causalitas exemplaris non sit in aliquo objecto cognito distincto ab effectu, qui ad illius imitationem fit; ergo non erit ejus causalitas formalis, quandoquidem ob solam illam objectivam seu passivam imitationem ad illud genus pertinere dicebatur.

12. Ultimo probatur directe, causalitatem exemplaris ad efficientiam pertinere. Primo quidem, quia ars est principium efficiendi: unde Aristoteles, agens de causis, ait Polyletum esse causam per accidens statuæ, statuarium autem esse causam per se, quia nimirum formaliter dicit artem, quæ est principium per se illius effectus; sed ars non causat nisi mediante idea; docet enim ars fabricari in mente tum rem efficiendam, tum etiam viam et modum exequendi illam; atque in hunc modum est principium artificiosi effectus: unde D. Thomas, 3 p., q. 78, a. 2, sic ait: *Forma artificialis est similitudo ultimi effectus, in quem fertur intentio artificis, sicut forma artis in mente ædificatoris est forma domus ædificatæ principaliter, ædificationis autem per consequens*; ergo etiam ipsum exemplar comparatur ad artificem, ut proxima forma per quam suo modo operatur; sicut ergo forma agentis ad efficientem causam pertinet, quatenus est illi principium agendi, ita et exemplar, quatenus est forma artificis, qua operatur, ad efficientem causam pertinet. Quod etiam conformatur communi modo loquendi philosophorum et Theologorum; sic enim aiunt exteriorem domum procedere a domo, quæ est in mente artificis, sicut de sanitate, supra, ex Aristotele referebamus; et D. Thomas, Quodl. 7, art. 3, sic inquit: *Similitudo rei cognitæ dupliciter est in cognoscente: uno modo, sicut causata a re, alio modo sicut causa rei, ut patet in artifice, qui cognoscit artificiatum per illam formam, per quam ipsum facit*. Ex quo inferius infert, *rationes ideales in mente Dei existentes, esse efficaces ad cognoscenda singularia quorum sunt causa*. Idem repetit Quodlib. 8, art. 2; et simili modo loquuntur de ideis divinis Dion. c. 5 de Divin. nominibus; et Augustinus, lib. 12 de Civit. Dei, cap. 25. Vocant enim eas effectrices rerum. Et propter eandem cau-

Corollaria præcedentis doctrinæ.

15. Atque hinc potest obiter alia ratio colligi, cur Aristoteles simul cum forma exemplar nominaverit; est enim exemplar forma quædam non tam respectu rei per illud efficiendæ, quam respectu ipsius artificis, quem suo modo informat et constituit in suo genere in actu, ut sit sufficiens ad agendum. Quod si respectu rei exemplate exemplar vocatur forma, non est propter causalitatem formalem, quam circa illud habeat, sed quia illud in se aliquo modo continet per modum imaginis, seu in esse representativo; omnes autem imagines solent formæ appellari; unde etiam quarta species qualitatis vocatur forma et figura.

16. Secundo obiter etiam intelligitur vulgaris illa distinctio triplicis formæ, a qua, ex qua, et ad quam; nam per has voces nec significantur tres formæ distinctæ, neque etiam tres causalitates formales distinctæ; sed tantum tres habitudines, quæ possunt eidem formæ respectu diversorum convenire. Nam eadem forma ignis, quatenus est principium a quo procedit alius ignis, dicitur forma *a qua*; quatenus vero ipsum ignem generantem in suo esse constituit, dicitur forma *ex qua*; quatenus vero ad ejus similitudinem fit forma in genito, dici potest forma *ad quam*. Unde illa particula, *a qua*, denotat habitudinem efficientis causæ; *ex qua*, habitudinem causæ formalis intrinsecæ; *ad quam*, quamvis censeatur denotare causam exemplarem, tamen revera est æquivoca; nam ignis proprie generat ignem ad sui similitudinem, et tamen forma ejus non est exemplar. Unde per illam particulam potest in illa forma denotari habitudo causæ finalis, sicut supra ex D. Thoma referebamus, quodlibet agens naturale agere propter se ut finem, quatenus agit ut effectum sibi similem producat, in quo conservetur saltem secundum speciem, vel in quo ejus perfectio aliquo modo representetur, si generalius de agente loquamur. Et juxta hanc considerationem universalem, omnis forma a qua, est etiam ad quam, sub diversa ratione causæ extrinsecæ, et sine causalitate formali. Ut ergo forma ad quam, peculiariter dicatur de exemplari causalitate, subintelligendum est, esse formam proxime regulantem effectum ad quem dirigitur propria intentio agentis, et ideo dici potest ad cujus normam fit effectus. Unde, sicut forma a qua, non ita appellatur quia causalita-

sam dicunt Theologi, Deum esse causam efficientem rerum per intellectum et voluntatem; intellectus enim et scientia non causat ad extra nisi per ideam; ergo si scientia est principium efficiendi ad extra, etiam exemplar.

13. Unde confirmatur; nam ad actionem artificis tria concurrunt, ars, voluntas et potentia exequens; sed voluntas, ut movens potentiam exequentem, pertinet ad genus causæ efficientis; ergo et ars ut dirigens et determinans illam; dirigit autem et determinat mediante exemplari: ergo exemplar ad idem genus causæ pertinet. Confirmatur præterea, quia, sicut agens naturale completur in ratione principii agendi per formam, ita agens intellectuale completur in suo ordine per exemplar, nam sicut agens naturale per formam continet similitudinem effectus, et determinatur ad illum, ita agens intellectuale per exemplar habet in se similitudinem effectus, et recipit quamdam determinationem ad illum, saltem quoad specificationem, nam quoad exercitium non determinatur per solum exemplar; et ideo indiget voluntate; ergo pertinet exemplar ad genus efficientis causæ tanquam forma suo modo complens quoddam genus causæ efficientis, scilicet intellectuale seu artificiosum.

14. Dices: eadem ratione dici posset, finem non constituere proprium genus causæ, sed complere quoddam genus efficientis, ut sit sufficienter constitutus ad agendum, nimirum intellectuale agens, quod, nisi a fine moveatur aut determinetur, agere non potest. Respondetur negando consequentiam, quia finis non comparatur ad agens, ut constituens illum proxime aptum ad agendum, sed potius supponit illud ita constitutum, et movet ut agat; at vero exemplar non supponit complete constitutum quoad suum peculiarem modum agendi, nimirum artificialem seu intellectualem. Deinde finis ut sic comparatur ad effectum secundum quemdam peculiarem modum dependentiæ quem ab illo habent, quatenus propter illum sunt; exemplar autem non habet peculiarem habitudinem per se ad effectum, nisi solum quatenus dirigit vel determinat actionem agentis. Quocirca, sicut voluntas agentis non constituit per se novum genus causæ, sed determinat talem modum agendi, scilicet, voluntarie, ita scientia, vel ars, seu (quod idem est) exemplar non constituit novum genus causæ, sed completi peculiarem modum efficiendi, scilicet, artificiose.

tem formalem exerceat circa effectum, qui est ab ipsa, sed quia est forma ipsius causæ, ita, quamvis exemplar dicatur forma ad quam, non oportet intelligi ita appellari quia causalitatem formalem exerceat respectu ejus quod ad illius imitationem fit, sed respectu artificis quem informat, nisi latius dicatur forma, non ob causalitatem, sed ob repræsentationem. Cum autem dicimus exemplar esse formam artificis, ita accipiendum est, sicut de forma agentis, nam in artifice vel agente creato est vere forma; in increato vero solum est forma, nostro modo intelligendi, seu habet quiddam est perfectionis in forma, seclusa imperfectione, id est, intrinseca causalitate seu informatione.

17. Tertio intelligi potest ex dictis cur causa exemplaris distingui soleat ab efficiente, si et ipsa efficiens est; nam et hoc etiam objici potest contra nostram sententiam; sicut D. Thomas; 1 part., q. 44, cum articulo primo et secundo ostendisset Deum esse causam efficientem omnium, in art. 3 inquit an Deus sit causa exemplaris. Dico tamen exemplarem causam non tam esse distinguendam a causa efficiente, quam sub causa efficiente, vel sub his formis aut conditionibus, quæ constituunt peculiare genus efficientis. Ut in dicto exemplo, postquam constat Deum esse causam agentem, idem est querere an sit exemplaris, quod querere an sit agens per intellectum, et an ex se habeat quiddam necessarium est ad illum causandi modum. Verum est tamen, si vim nominum attendamus, causam exemplarem non dici de omni agente, quod per exemplar operatur, sed de sola forma, quæ habet vim et rationem exemplaris; artifex enim non dicitur causa exemplaris artificiali, sed habere exemplar, aut operari per exemplar, quia exemplar significat quasi in abstracto ipsam formam. At vero Deus quia per seipsum scit et repræsentat omnia, ideo simpliciter dicitur causa exemplaris omnium.

18. Ultimo tandem constat ex omnibus dictis hoc genus causalitatis proprie et intrinsece in solis agentibus intellectualibus reperiri, quatenus ad extra aliquid operantur per artem seu scientiam suam. Unde perfectissime reperitur in Deo, imo in illo solo est hæc causalitas respectu substantiarum omnium et accidentium omnium naturalium, ut supra etiam tactum est, quia nulla creatura intellectualis per se potest aliquid hujusmodi per artem facere, sed ad summum per acci-

dens, applicando activa passivis. Unde solum rerum artificialium potest inveniri propria exemplaris causalitas in agentibus creatis. Et respectu etiam eorum Deus habet vim et proprietatem primæ causæ exemplaris, non solum quia prima exemplaria etiam ipsorum artefactorum sunt in mente divina, sed etiam quia per ea actu influit, et immediate in suo genere cum omnibus inferioribus artificibus. Imo sub hac etiam ratione omnes actiones et effectus causarum naturalium immediate sunt a divina causa exemplari, et sub ea ratione seu in eo genere non habent aliam propinquiores causam; nam, sicut Deus immediate per potentiam suam ad omnes illas actiones concurrat, ita per suas ideas eas dirigit, atque hoc modo, sicut Deus est causa prima et immediata omnium actionum in genere efficientis et finis, ita et in ratione exemplaris.

DISPUTATIO XXVI.

DE COMPARATIONE CAUSARUM AD SUA EFFECTA.

Postquam de singulis causis disputatum est, oportet, ad hujus tractatus complementum, nonnulla quæ omnibus possunt esse communia, disserere, quod commode fiet, comparando tum causas ad effectus, quod nunc agimus, tum etiam inter se, quod præstabimus disputatione sequenti. Comparari autem possunt causæ ad effectus, vel in perfectione, vel in sufficientia, vel in duratione, seu in ratione prioris et posterioris.

SECTIO I.

Utrum omnis causa sit effectui suo nobilior.

1. Potest effectus comparari in perfectione, vel ad singulas causas suas, vel ad omnes simul sumptas, idque vel omnes simpliciter, vel ad omnes ejusdem generis seu rationis.

2. Primo igitur certum est non posse effectum excedere in perfectione omnes causas suas simul sumptas. Probatur, quia nihil est perfectionis in effectui, quod non habeat a causis suis; ergo nihil perfectionis habere potest effectus quod non præxistat in aliqua causarum suarum, vel formaliter, vel eminenter, quia causæ dare non possunt quod nullo modo in se continent.

Comparatio effectus ad intrinsecas causas.

3. Secundo dicendum est, si comparetur effectus ad eas tantum causas quibus intrin-

sece constat, non posse excedere in perfectione omnes illas simul sumptas ut actu causantes. Quod est dicere, substantiam, verbi gratia, compositam, quæ est effectus intrinsecus materiæ et formæ, non posse excedere in perfectione ipsam materiam et formam simul sumptas et unitas; ideo enim addidi *actu causantes*, ut earum unionem comprehenderem. Atque ita facile probatur assertio, primo, quia ille effectus non distinguitur in re ab hujusmodi causis simul sumptis et actu causantibus, ut infra ostendam tractando de substantia materiali; ergo non potest esse inter ea inæqualitas perfectionis. Secundo, quia effectus non habet aliunde formaliter seu entitative perfectionem, nisi ab eis causis quibus intrinsece constat; ergo non potest excedere in perfectione omnes illas cum suis causalitatibus, quia non est unde habeat illum perfectionis excessum. Dices multa convenire composito, quæ ad perfectionem pertinent, et causis ejus intrinsecis attribui non possunt, ut sunt per se esse, per se operari, ut in rebus viventibus composito convenit vivere, quod nec materiæ nec formæ convenit. Respondetur, has perfectiones non convenire singulis causis intrinsecis per se sumptis, convenire autem eis, ut simul et actu causantibus; unde solum concluditur ex unionem seu causalitate harum causarum aliquid perfectius consurgere, quam sit aggregatum (ut sic dicam) harum causarum absque unionem et causalitate earum inter se.

4. Hinc vero infertur, et dicitur tertio, comparando effectum totum ac simpliciter ad singulas causas intrinsecas, perfectiorem esse effectum qualibet earum. Probatur aperte, quia includit totam perfectionem cujuscunque earum, et præterea includit perfectionem alterius, et præterea perfectionem unionis earum inter se. Item, si talis effectus sit substantia composita, constat esse perfectiorem quam materiam; supra etiam ostensum est, esse perfectiorem quam formam. Neque hoc mirum videri potest, quia talis effectus ex neutra talium causarum per se sumpta habet intrinsece totam perfectionem suam, et ideo quamlibet earum per se sumptam excedere potest ratione alterius. Dixi autem, *si totus effectus simpliciter comparetur*, secundum totam perfectionem quam habet; nam si solum fiat secundum quid comparatio, in eo præcise quod effectus habet a tali causa, non potest excedere in ea ratione perfectionem causæ, cum ab illa nihil amplius habere pos-

sit quam ipsa in se contineat. Imo, sub ea consideratione causa quodammodo excedit, in quantum ipsa est quæ communicat alteri suam perfectionem, et in quantum effectus ab ea pendet sub ea ratione. Dices: quando hic effectus est aliquod compositum accidentale, non semper est perfectior altera causa per se sumpta, nimirum materiali, quæ est ipsamet substantia. Respondetur, etiam hoc compositum superare substantiam ipsam solum in perfectione accidentalis formæ, ejusque informatione; hæc enim aliqua perfectio est. Quod si contingat totam hanc perfectionem eminenter in sola substantia contineri, illud non erit ratione causalitatis materialis, sed alia superiori ratione. Unde illud est per accidens ad comparationem causæ materialis ut sic ad suum effectum, quam nunc facimus. Poterat vero hic ulterius fieri comparatio inter ipsamet causas materialem et formalem, quatenus una potest esse effectus alterius, sed hanc comparationem attingemus melius sectione sequente.

Comparatio effectus ad efficientes causas.

5. Quarto dicendum est, effectum nunquam posse excedere in perfectione omnes causas efficientes quæ ad illum concurrunt, simul sumptas; imo neque aliquam earum, quæ ut causa principalis et totalis in aliquo genere ad illum concurrat; e converso vero causa efficiens principalis sæpe excedit in perfectione suum effectum. Hæc assertio quoad omnes partes est facilis, ex iis quæ de causa efficiente latissime disputavimus. Et prima quidem pars probatur, quia tota perfectio effectus manat a causis efficientibus; ergo fieri non potest ut aliqua perfectio sit in effectui, quæ non æquali vel nobiliori modo sit in aliqua causarum efficientium; ergo non potest excedere effectus in perfectione omnes suas causas efficientes simul sumptas. Dices: præter causas efficientes habet effectus alias sibi intrinsecas; ergo ratione illarum potest excedere in perfectione causas efficientes. Respondetur, ipsas intrinsecas causas componentes effectum manare necessario ab aliqua efficiente causa extrinseca; et ideo fieri non potest ut effectus comparatus ad causam efficientem sibi adæquatam, habeat aliquam perfectionem a suis causis intrinsecis, quæ non sit æquali vel nobiliori modo in extrinseca seu efficiente.

6. Altera vero pars, qua comparatur effectus ad singulas causas efficientes, decla-